

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เครื่องปั้นดินเผานั้นเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับมนุษย์มาตั้งแต่สมัยโบราณ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมากมาย ตามหลักฐานทางโบราณคดีพบว่า มีการใช้ทำเครื่องถ้วยชามของใช้ต่างๆ และเป็นเครื่องวางของชั่ง ในแถบตะวันออกที่พบในประเทศจีน ยังมีการนำเครื่องปั้นดินเผา มาเคลือบน้ำยาแล้วนำไปเผากลายเป็นเครื่องเคลือบดินเผาในสมัยราชวงศ์ฮั่น

ในประเทศไทยได้ปรากฏหลักฐานว่า ได้มีกลุ่มที่มีอารยธรรมสูงตั้งหลักแหล่งอยู่ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์มาช้านานแล้ว หลักฐานที่สามารถยืนยันข้ออ้างนี้ได้เป็นอย่างดีก็คือ การค้นพบเครื่องปั้นหรือภาชนะดินเผาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน หรือใช้ในพิธีการบางอย่างอยู่ตามแหล่งเมือง หรือชุมชนโบราณต่างๆ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนคือ เครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี เครื่องปั้นดินเผาบ้านเก่า จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งมีความสำคัญเป็นอย่างมาก แสดงให้เห็นถึงความเจริญทางอารยธรรมบนพื้นแผ่นดินไทย

สมัยสุโขทัยถือได้ว่าเป็นยุคสมัยหนึ่งที่มีความเจริญอย่างสูงสุดในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ ศาสนา และศิลปะ โดยเฉพาะงานศิลปะในยุคสมัยสุโขทัย ถือได้เป็นยุคทองของศิลปะ มีความงามเป็นเอกลักษณ์ ทั้งด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม งานม้วนทนต์ศิลป์ และงานหัตถศิลป์แม้กระทั่งงานวรรณกรรม รวมถึงงานเครื่องเคลือบดินเผา(เสกสรรค์ ตันยาภิรมย์, 2545, หน้า 3) เครื่องเคลือบดินเผาเป็นเครื่องปั้นดินเผาที่มีการเคลือบแล้วเขียนลวดลายต่างๆ และมีการพัฒนารูปแบบต่างๆ ขึ้นมาอย่างมากมาย

เครื่องปั้นดินเผา ถือได้ว่าเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญในสมัยสุโขทัย รูปแบบเครื่องปั้นดินเผาที่พบเห็น ในสมัยนั้น เช่น ถ้วย ชาม แจกัน ไห ตลับ คนโท ฯลฯ ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ส่วนใหญ่แล้วเกิดจากการนำมาใช้ประโยชน์ใช้สอย ภาชนะเครื่องปั้นดินเผาในสมัยนั้น ได้มีการพัฒนาทั้งในรูปแบบ เทคนิค วิธีการ ลวดลายตกแต่งและสีเคลือบ รวมถึงการเผาและวิวัฒนาการของเตาเผา ด้วยเหตุนี้จึงเป็นสาเหตุให้เครื่องเคลือบดินเผาสุโขทัยเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย และมีการพัฒนาต่อไปในยุคสมัยต่างๆ

สำหรับประเทศไทย มีเครื่องปั้นดินเผาที่มีชื่อเสียงที่สุดคือเครื่องสังคโลก มีลักษณะเป็นชนิดเคลือบที่บอบเหมือนถ้วยชามของจีนในสมัยปลายแผ่นดินซ้อง และปัจจุบันการทำ

เครื่องปั้นดินเผากลับมาเป็นที่สนใจอย่างแพร่หลาย มีโรงงานอุตสาหกรรมที่ทำเครื่องปั้นดินเผาเกิดขึ้นหลายแห่ง รวมทั้งมีหน่วยงานรัฐบาลที่ช่วยส่งเสริมค้นคว้าวิจัยในเรื่องนี้ ได้แก่ กรมวิทยาศาสตร์ สภาวิจัยแห่งชาติ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมและศูนย์วิจัยเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

เครื่องเคลือบดินเผา มีความหมายคล้ายคลึงกับ เครื่องปั้นดินเผา แต่ในทางปฏิบัติแล้ว เป็นงานหัตถกรรมชนิดเดียวกัน ซึ่งเครื่องเคลือบดินเผาอาจมีความหมายที่อธิบายได้มากกว่าในการที่มีการเคลือบบนผิวดินแล้วนำไปเผา สารที่เคลือบนั้นสามารถเป็นวัสดุอะไรก็ได้ที่มีความเหมาะสมในการยึดเกาะติดกับผิวงานดินเผา และสามารถหลอมตัวเมื่อได้รับความร้อนหรือการได้รับพลังงานที่พอเหมาะนั่นเอง สารเคลือบที่นิยมส่วนใหญ่จะเป็นเคลือบที่มีลักษณะมันวาว สามารถห่อหุ้มวัสดุดินเผาที่มีความพรุนได้ดี สามารถป้องกันสิ่งสกปรกซึ่งจะเป็นการง่ายสำหรับการทำความสะอาด ตัวอย่างของเคลือบที่มีชื่อเสียงในปัจจุบัน เช่น เคลือบเซเลดอน (Celadon) ซึ่งเป็นเคลือบสีเขียวอ่อนๆ ซึ่งได้จากการเผาสารประกอบเหล็กออกไซด์ (FeO) ในบรรยากาศแบบไม่ใช้ออกซิเจน (reduction)

ในส่วนภาคเหนือตอนล่าง ปัจจุบันยังคงมีการผลิตเครื่องปั้นดินเผากระจายอยู่เกือบทุกจังหวัด โดยเครื่องปั้นดินเผาของแต่ละแหล่งผลิต ต่างก็มีลักษณะรูปแบบศิลปะและการจัดการที่แตกต่างกันไป อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า แหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาทั้งหลายในภาคเหนือตอนล่าง ได้พยายามพัฒนาตนเอง ทั้งในส่วนของที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและการจัดการเครื่องปั้นดินเผา เพื่อให้ก้าวหน้าและก้าวนำระบบธุรกิจและสภาพเศรษฐกิจ เพื่อให้เครื่องปั้นดินเผา ในชุมชนของตนกลายเป็นสินค้าที่สามารถสร้างรายได้หล่อเลี้ยงชีวิตได้อย่างมีศักยภาพ แต่ภาพรวมที่ปรากฏในปัจจุบันคือ แหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาในภาคเหนือตอนล่างส่วนใหญ่ยังไม่สามารถพัฒนารูปแบบศิลปะให้ก้าวหน้าไปจากจุดเริ่มต้นเท่าใดนัก อีกทั้งหากพิจารณาในเชิงธุรกิจด้วยแล้ว ยิ่งจะเห็นภาพอีกมิติหนึ่งสินค้าอันหมายถึงเครื่องปั้นดินเผาของภาคเหนือตอนล่างยังวนเวียนอยู่เฉพาะลวงแกว่งท้องถิ่น และยังเป็นเครื่องปั้นดินเผาที่ไม่สามารถพัฒนาจากอรรถศิลป์ได้เคยสร้างทำมาไปสู่จิตรศิลป์ หรือกลายเป็นเครื่องปั้นดินเผาที่มีการพัฒนาจากอรรถศิลป์ได้เคยสร้างมาไปสู่ผลิตภัณฑ์ หรือกลายเป็นเครื่องปั้นดินเผาที่มีการพัฒนาอย่างหลายรูปแบบจนสามารถตอบสนองทุกความต้องการได้อย่างครอบคลุม กระนั้นก็ตาม ในภาคเหนือตอนล่างผู้วิจัยยังมองเห็นว่ายังมีแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่สามารถพัฒนาทั้งลักษณะรูปแบบและการจัดให้ก้าวไปสู่ตลาดการค้าทั่วประเทศและทั่วโลก ถ้าสามารถพัฒนารูปแบบและการจัดการไปสู่อัตลักษณ์ร่วมสมัยได้ (จิรวัดณ์ พิระลันต์, 2549, หน้า 14) รวมถึงศิลปะนั้นยังคง

เป็นสิ่งจำเป็นแก่จิตใจมนุษย์ ดังนั้น การแสดงออกซึ่งความรู้สึกอันแตกต่าง ไปจากโบราณสมัยก็
ต้องถูกสร้างสรรค์ขึ้น คือ ศิลปะร่วมสมัย นั่นเอง

ในยุคของการพัฒนาเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วนี้ ทำให้รูปแบบของผลิตภัณฑ์เครื่องใช้จาก
เครื่องเคลือบดินเผาเปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบดั้งเดิม มีปัจจัยหลากหลายที่เป็นตัวกำหนด
รูปแบบและงานดีไซน์ของผลิตภัณฑ์เคลือบดินเผาให้มีหน้าตาเปลี่ยนไปตามการใช้งาน ไม่ว่าจะ
เป็นลักษณะของการเป็นอยู่ของชีวิตของคนสมัยก่อนจะอยู่อาศัยเป็นครอบครัวใหญ่ ปัจจุบันขนาด
ครอบครัวก็เล็กลง มีลักษณะที่พักอาศัยที่มีขนาดเล็กและเร่งรีบต้องความการเป็นส่วนตัวสูง
ทำให้กิจกรรมในการอยู่ร่วมกันนั้นเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดผลิตภัณฑ์
เครื่องเคลือบดินเผาแบบสมัยใหม่ขึ้น เพื่อสนองความต้องการในทุกด้านของผู้บริโภค (บุชรินทร์
ศิริจิตเกษ, 2546, หน้า 1)

การออกแบบเครื่องเคลือบดินเผาสุโขทัย ที่สามารถสะท้อนถึงรูปลักษณะของศิลปะของ
วัตถุดั้งเดิมได้นั้น ก็มีความสำคัญไม่น้อย เพราะถือได้ว่าเป็นการอนุรักษ์รูปลักษณะของศิลปะ
ดั้งเดิมไว้ไม่ให้สูญสิ้นไป เนื่องจากแนวโน้มการออกแบบในปัจจุบันมีความละเอียดต่อความเป็นมา
ของศิลปะวัตถุต้นกำเนิดซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นองค์ประกอบพื้นฐานเพื่อใช้เป็นแนวทางการสร้างสรรค์
ผลงาน และยังไม่ควรศิลปะและวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้เลย จะทำให้สามารถเพิ่มมูลค่า สร้างรายได้
ให้กับชุมชน รวมทั้งโอกาสพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โบราณสถาน การท่องเที่ยว
เชิงพุทธ การท่องเที่ยวเชิงชุมชน และมรดกโลก ที่เชื่อมโยงกันเพื่อยกระดับสู่มาตรฐานสากล

จากที่กล่าวมาผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญ ในการศึกษาปัจจัยและหลักการออกแบบ
เครื่องใช้ในบ้านสมัยใหม่ที่สะท้อนถึงรูปแบบศิลปะบนเครื่องเคลือบดินเผาสุโขทัย โดยจะสื่อให้เห็น
จากกรณีศึกษาเครื่องเคลือบดินเผาสุโขทัย

รูปแบบของเครื่องเคลือบดินเผาสุโขทัยนั้นมีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว และ
มีความโดดเด่นในตัวเอง ผู้วิจัยจึงต้องการออกแบบเครื่องเคลือบดินเผาสุโขทัยให้สามารถประดับ
ตกแต่งใช้งานได้จริงและให้มีอัตลักษณ์ศิลปะร่วมสมัย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาเครื่องเคลือบดินเผาสุโขทัยให้มีอัตลักษณ์ศิลปะร่วมสมัย
2. เพื่อประเมินคุณภาพ และความพึงพอใจของผู้บริโภคเครื่องเคลือบดินเผาลังคโลก
สุโขทัยที่มีอัตลักษณ์ศิลปะร่วมสมัย

สมมติฐานของการวิจัย

คุณภาพ และความพึงพอใจของผู้บริโภคเครื่องเคลือบดินเผาสุโขทัยที่มีอัตลักษณ์ศิลปะร่วมสมัย อยู่ระดับดี

ขอบเขตของงานวิจัย

1. การศึกษาตัวแปร

1.1 ตัวแปรต้น รูปแบบเครื่องเคลือบดินเผาสุโขทัยที่มีอัตลักษณ์ศิลปะร่วมสมัย ประเภทภาชนะเครื่องใช้บนโต๊ะอาหาร โดยเลือกภาชนะในโต๊ะอาหารที่ทำจากเครื่องเคลือบดินเผา ได้แก่

1.1.1 จานเล็ก

1.1.2 จานกลาง

1.1.3 จานใหญ่

1.1.4 ชาม

1.1.5 แก้วน้ำ

1.1.6 แก้วน้ำใหญ่

1.1.7 ชุดน้ำชา

1.1.8 ที่ใส่พริกไทย และ ที่ใส่เกลือ

1.2 ตัวแปรตาม

1.2.1 คุณภาพ หมายถึงผลจากการประเมินตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน มผช.245/2547 เครื่องปั้นดินเผาเซลาดอน ว่าด้วยลักษณะทั่วไปดังนี้

1) มีความประณีต

2) มีความสวยงาม

3) มีรูปทรงที่ได้สัดส่วน

4) ไม่แตก ไม่บิ่น

5) ภาชนะเป็นชุดเดียวกัน ต้องมีรูปแบบ ที่กลมกลืนเข้ากันได้

6) ภาชนะเป็นชุดเดียวกัน ต้องมีลวดลาย ที่กลมกลืนเข้ากันได้

7) ภาชนะเป็นชุดเดียวกัน ต้องมีสี ที่กลมกลืนเข้ากันได้

8) เครื่องเคลือบดินเผาที่เป็นภาชนะใช้กับอาหาร มีความสะอาด

9) มีเอกลักษณ์ของความเป็นเครื่องเคลือบดินเผาเซลาดอน

10) แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของชุมชน

1.2.2 ความพึงพอใจ ผลจากการประเมินความพึงพอใจจากนักท่องเที่ยว

- 1) ความสวยงาม
- 2) มีเอกลักษณ์ของการเป็นเครื่องเคลือบดินเผาสังคโลกสุโขทัย
- 3) มีอัตลักษณ์ของศิลปะร่วมสมัย
- 4) ความแข็งแรง ทนทาน(ไม่แตก หรือ บิ่นง่าย)
- 5) ความสะดวก และเหมาะสมในการใช้งานจริง
- 6) ภาชนะที่ใช้กับอาหาร มีความสะอาด
- 7) รูปแบบแปลกตา น่าสนใจ
- 8) ชุดเดียวกัน มีรูปทรงที่เข้ากันได้ดี
- 9) ชุดเดียวกัน มีลวดลายและสีที่เข้ากันได้ดี
- 10) แสดงให้เห็นถึงการใช้ และการเลือกใช้วัตถุดิบในชุมชนมาสร้างสรรค์

ผลงานได้อย่างคุ้มค่า

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร คือ นักท่องเที่ยวในตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เป็นต้น ประมาณ 500 คนต่อสัปดาห์

2.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ นักท่องเที่ยวในบริเวณจุดจำหน่ายสินค้าภายในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย จำนวน 83 คน ตามตารางสำเร็จรูปของ Yamane ความคลาดเคลื่อน 10 เปอร์เซ็นต์ โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และวิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) โดยใช้สถิติเพื่อการวิเคราะห์หาข้อมูลการหาค่ากรณีกลุ่มตัวอย่างกลุ่มเดียว (one-sample test)

ข้อตกลงเบื้องต้น

การเก็บรวบรวมข้อมูลเครื่องเคลือบดินเผาสุโขทัยเพื่อหารูปแบบเฉพาะ เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ ของตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เพื่อนำมาสร้างให้มีความร่วมสมัย โดยประเมินคุณภาพ จากผู้เชี่ยวชาญ แล้วจึงนำมาประเมินความพึงพอใจในรูปแบบของเครื่องเคลือบดินเผาสุโขทัยให้มีความร่วมสมัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

ในการจัดทำโครงการวิจัยครั้งนี้ ทางผู้จัดทำโครงการวิจัยได้มีนิยามศัพท์ซึ่งเกี่ยวข้องกับโครงการวิจัย การศึกษาและออกแบบรูปทรงของเครื่องเคลือบดินเผาสุโขทัยให้มีความร่วมสมัย ดังนี้

1. เครื่องเคลือบสุโขทัย (Sukhothai Ceramics) หมายถึง เครื่องปั้นดินเผาคุณภาพดี มีการเคลือบผิวและตกแต่งลวดลายงดงาม เผาด้วยความร้อนสูงมากประมาณ 1,150-1,280 องศาเซลเซียส เตาเผาและเทคนิคการเผาได้รับการพัฒนามาเป็นเวลานานนับร้อยปี ตั้งแต่สมัยต้นกรุงสุโขทัยจนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา ดังที่มีเตาเผาปรากฏอยู่ที่อำเภอเมือง และอำเภอศรีสำราญ จังหวัดสุโขทัย

2. อัตลักษณ์ศิลปกรรมร่วมสมัย (Identity of contemporary art) หมายถึง การผสมผสานระหว่างศิลปะ ในแบบเก่ากับแบบใหม่ เข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน ซึ่งศิลปะและงานของยุคสมัย Contemporary นั้นเกิดขึ้นในช่วง หลังศิลปะงานรูปแบบสมัยใหม่ (Modern Style) คือประมาณ ค.ศ. 1940 – 1950 จะเป็นงานที่ ถูกเปลี่ยนแปลงจากงานลักษณะกล่องเหลี่ยมของรูปแบบ Modern ให้มีความลื่นไหล มากขึ้น สีล้นสดใส สะดุดตา โดยผลงานที่แสดงออกทางด้านสุนทรียศาสตร์ที่เป็นผลงานที่มีคุณค่าทางด้านความงาม และเป็นที่ยอมรับว่าเป็นผลงานที่ผ่านการสร้างสรรค์และมีคุณลักษณะเป็นปัจเจกทางด้านจิตรศิลป์อย่างร่วมสมัยสากล

3. คุณภาพ หมายถึง ผลจากการประเมินตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน มผช.245/2547 เครื่องปั้นดินเผาเคลาดอน ว่าด้วยลักษณะทั่วไป ดังนี้

- 3.1 มีความประณีต
- 3.2 มีความสวยงาม
- 3.3 มีรูปทรงที่ได้สัดส่วน
- 3.4 ไม่แตก ไม่บิ่น
- 3.5 กรณีเป็นชุดเดียวกัน ต้องมีรูปแบบ ที่กลมกลืนเข้ากันได้
- 3.6 กรณีเป็นชุดเดียวกัน ต้องมีลวดลาย ที่กลมกลืนเข้ากันได้
- 3.7 กรณีเป็นชุดเดียวกัน ต้องมีสี ที่กลมกลืนเข้ากันได้
- 3.8 เครื่องเคลือบดินเผาที่เป็นภาชนะใช้กับอาหาร มีความสะอาด
- 3.9 มีเอกลักษณ์ของความเป็นเครื่องเคลือบดินเผาเคลาดอน
- 3.10 แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของชุมชน

4. ความพึงพอใจ หมายถึงผลจากการประเมินความพึงพอใจจากนักท่องเที่ยว

4.1 ความสวยงาม

4.2 มีเอกลักษณ์ของการเป็นเครื่องเคลือบดินเผาสังคโลกสุโขทัย

4.3 มีอัตลักษณ์ของศิลปะร่วมสมัย

4.4 ความแข็งแรง ทนทาน(ไม่แตก หรือ บิ่นง่าย)

4.5 ความสะดวก และเหมาะสมในการใช้งานจริง

4.6 ภาชนะที่ใช้กับอาหาร มีความสะอาด

4.7 รูปแบบแปลกตา น่าสนใจ

4.8 ชุดเดียวกัน มีรูปทรงที่เข้ากันได้ดี

4.9 ชุดเดียวกัน มีลวดลายและสีที่เข้ากันได้ดี

4.10 เลือกใช้วัตถุดิบในชุมชนมาสร้างสรรค์ผลงานได้อย่างคุ้มค่า

